

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

**«Συνταγματικά Κατοχυρωμένα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Τρόποι
Κατανόησης και Εφαρμογής τους στην Εκπαίδευση»**

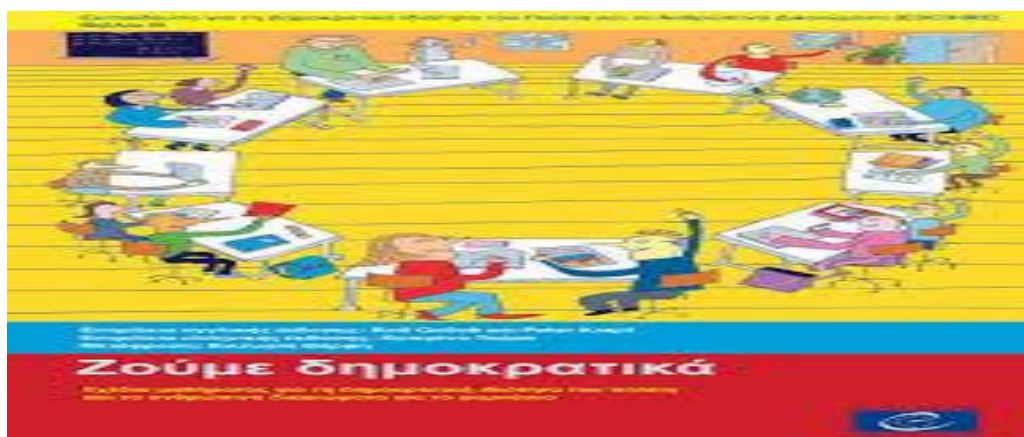
**"Constitutionally Recognized Human Rights. Ways to Understand and Apply to
Education »**

Φοιτήτρια: Τσουκαλά Βασιλική

ΑΕΜ:3463

Επόπτρια Α': Τριαντάρη Σωτηρία

Επόπτρια Β': Κωτσαλίδου Δόξα

Φλώρινα, Μάιος 2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω αρχικά την οικογένειά μου, στην οποία αφιερώνω την παρούσα εργασία, για τη στήριξη που μου παρείχε κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών μου σπουδών και για το γεγονός ότι ήταν και είναι πάντα δίπλα μου. Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ στις καθηγήτριες μου κ. Σωτηρία Τριαντάρη και Δόξα Κωτσαλίδου, οι οποίες προσέφεραν τις γνώσεις και την καθοδήγησή τους με υπομονή και βοήθησαν στην εκπόνηση αυτής της εργασίας από την αρχή έως το τέλος.

Copyright © Τσουκαλά Βασιλική, 2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι τη συγγραφέα.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τα Δικαιώματα του Παιδιού – όπως αυτά ορίζονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού – σε σχέση με την Εκπαίδευση. Στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται αναφορά στη βιβλιογραφία σχετικά με τα Δικαιώματα του ανθρώπου, αναλύεται το ιστορικό πλαίσιο εξέλιξής τους και διερευνάται η θέση των δικαιωμάτων στο ελληνικό κράτος. Στο δεύτερο μέρος, γίνεται αναφορά στα Συνταγματικά Κατοχυρωμένα Δικαιώματα του Παιδιού και τη θέση τους στην εκπαίδευση. Στο τρίτο μέρος, περιγράφεται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ), ενώ το τέταρτο μέρος πραγματεύεται τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Εκπαίδευση, διερευνά το περιβάλλον των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Σχολείο, εντοπίζει τρόπους ένταξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο πρόγραμμα σπουδών και παραθέτει τις προϋποθέσεις για εκπαιδευτική εφαρμογή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Λέξεις Κλειδιά: Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δικαιώματα Παιδιού, Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Εκπαίδευση

Abstract

This paper deals with the Rights of the Child - as defined by the International Convention on the Rights of the Child - in relation to Education. In the first part of the work, reference is made to the bibliography on human rights, the historical context of their evolution is analyzed and the position of the rights in the Greek state is explored. In the second part, reference is made to the Constitutional Rights of the Child and their place in education. The third part describes the European Convention on Human Rights (ECHR) and the International Convention on the Rights of the Child (DPA), while the fourth part deals with Human Rights in Education, explores the human rights environment in the school, identifies ways the inclusion of Human Rights in the curriculum and sets out the prerequisites for the educational implementation of Human Rights.

Keywords: Human Rights, Children's Rights, International Convention on the Rights of the Child, Education

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1 ^ο Συνταγματικά Κατοχυρωμένα Δικαιώματα του Ανθρώπου	10
1.1 Ιστορική αναδρομή	10
1.2. Τα ανθρώπινα δικαιώματα	12
1.2.1. Το δικαίωμα στη ζωή.....	12
1.2.2. Ελευθερία	12
1.2.3. Ελευθερία του λόγου	14
1.2.4. Ελευθερία θρησκευτικής πεποίθησης	15
1.2.5. Η ελευθερία της πνευματικής κίνησης	15
1.2.5. Η ελευθερία της εκπαίδευσης	15
1.2.6. Η ελευθερία του Τύπου	16
1.2.7. Η αρχή της ισότητας.....	16
Κεφάλαιο 2 ^ο Συνταγματικά Κατοχυρωμένα Δικαιώματα του Παιδιού	18
2.1 Τυπολογία	18
2.1.1 Τα Δικαιώματα του Παιδιού	18
2.1.2 Δικαιώματα του Παιδιού και Εκπαίδευση	20
2.2 Τα Δικαιώματα του Παιδιού στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα	22
2.2.1 Νομοθεσία για την ισότιμη συμμετοχή όλων στην Εκπαίδευση.....	22
2.2.2 Τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και στα Αναλυτικά Προγράμματα (ΑΠΣ)	24
Κεφάλαιο 3 ^ο Παιδί και Διεθνές Δίκαιο.....	28
3.1 Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)	28
3.2 Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ)	28
Κεφάλαιο 4 ^ο Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Εκπαίδευση	32
4.1 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εκπαίδευση.....	32
4.1.1 Η εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	32
4.1.2 Η αξία της εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	33
4.1.3 Παραδείγματα εφαρμογής	34
4.2 Προϋποθέσεις για Εκπαιδευτική Εφαρμογή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	35
Επίλογος	37
Βιβλιογραφία	39
Ελληνόγλωσση	39
Ξενόγλωσση	41

Εισαγωγή

Τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Εκπαίδευση αλλά και η Εκπαίδευση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ενταγμένη στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει και εξακολουθεί να απασχολεί τους εκπαιδευτικούς, τους συγγραφείς Προγραμμάτων Σπουδών, τους θεωρητικούς της Εκπαίδευσης και της Παιδαγωγικής Επιστήμης, τους κοινωνιολόγους, τους Διεθνείς Οργανισμούς που ασχολούνται με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και πολλούς άλλους φορείς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Γενικά, πρόκειται για ένα θέμα που κεντρίζει την προσοχή πολλών κοινωνικών ομάδων, καθώς έχει ζωτική σημασία για την εξέλιξη των παιδιών – ως σημερινών και ως αυριανών πολιτών – και, κατά συνέπεια την εξέλιξη όλης της κοινωνίας και των κοινωνικών δομών.

Στην παρούσα εργασία θα διερευνηθεί το θέμα των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Εκπαίδευση. Αποτελεί γεγονός ότι υπάρχουν μαθήματα στο Σχολείο που συνδέονται πιο άμεσα με τα Δικαιώματα του Παιδιού, όπως για παράδειγμα, η Αγωγή του Πολίτη, αλλά και το μάθημα της Γλώσσας, το οποίο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος και βοηθά τους μαθητές στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Τα μαθήματα προάγουν την Εκπαίδευση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, χωρίς η τελευταία να αποτελεί ξεχωριστό αντικείμενο μελέτης. Εξάλλου, η οριζόντια οργάνωση του Αναλυτικού Προγράμματος, η οποία προτείνεται ως επίσημη εκπαιδευτική πολιτική, είναι ένα ακόμη πλεονέκτημα στην προσπάθεια να γίνουν τα Δικαιώματα του Παιδιού αναπόσπαστο κομμάτι του Αναλυτικού Προγράμματος και, μάλιστα, μέσω των μαθημάτων οι μαθητές να βρίσκονται σε καθημερινή τριβή με την Εκπαίδευση στα Δικαιώματα του Παιδιού.

Στο σημείο αυτό είναι καθοριστικός και ο ρόλος του εκπαιδευτικού, ο οποίος έχοντας την κατάλληλη κατάρτιση μπορεί να παρέμβει στη μαθησιακή διαδικασία και να επανακατευθύνει την μαθησιακή διαδικασία, αναπτύσσοντας με αυτόν τον τρόπο τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις αξίες των μαθητών και των μαθητριών και υπερβαίνοντας τη μονοδιάστατη προοπτική του επαγγελματία – διεκπεραιωτή του Αναλυτικού Προγράμματος (Τσιρώνης, 2008).

Παρακάτω, θα οριοθετηθούν εννοιολογικά οι έννοιες των Δικαιωμάτων του ανθρώπου, των Δικαιωμάτων του Παιδιού, των Δικαιωμάτων του Παιδιού στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, θα γίνει η ιστορική αναδρομή – εξέλιξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και θα μελετηθεί το πώς προέκυψε η ανάγκη για τη νομική κατοχύρωση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, σε ένα ξεχωριστό πλαίσιο από τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Έπειτα, αφού αναλυθεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ), θα διερευνηθεί το περιβάλλον των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Σχολείο, θα εντοπιστούν τρόποι ένταξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο πρόγραμμα σπουδών και θα παρατεθούν οι προϋποθέσεις για εκπαιδευτική εφαρμογή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Κεφάλαιο 1^ο Συνταγματικά Κατοχυρωμένα Δικαιώματα του Ανθρώπου

1.1 Ιστορική αναδρομή

Η επικύρωση των Δικαιωμάτων του Παιδιού περικλείεται στη μακρόχρονη ιστορία της κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. «Τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως εμφανίζονται σήμερα, δεν εξελίχθηκαν όλα μαζί ταυτόχρονα, αλλά η εξέλιξη και θέσπισή τους αποτελεί απότοκο της σταδιακής εμφάνισης αναγκών του Ανθρώπου και της Κοινωνίας και αποτέλεσμα εθνικών και κοινωνικών συγκρούσεων, συχνά ιδιαίτερα βίαιων» (Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2014).

Η Magna Carta κατοχυρώθηκε το 1215 και αποτελεί ένα παράδειγμα κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το έγγραφο αυτό, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κανελλόπουλος (1998), είναι μια πράξη συμβιβασμού με τους ισχυρούς του βασιλείου. Ωστόσο, αποτέλεσε αφορμή για τις πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν στη διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Με τη Magna Carta θεσπίστηκαν βασικά Ανθρώπινα Δικαιώματα, όπως το να μη συλλαμβάνεται κανένας «ελεύθερος» Άγγλος ή να φυλακίζεται ή να χάνει την περιουσία του ή να εξορίζεται χωρίς απόφαση των ομότιμων του ή χωρίς να τηρηθούν οι νόμοι, καθώς και το δικαίωμα των εμπόρων, φυσικά και των ξένων, να μπαίνουν και να κινούνται ελεύθερα στην Αγγλία.

Με τη Γαλλική Επανάσταση, τον Αύγουστο του 1789, επικυρώθηκε η Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη. Με αυτή τη Διακήρυξη καθιερώθηκε η πολιτική ισότητα ανάμεσα στους ανθρώπους, η ελευθερία, η ατομική ασφάλεια, το δικαίωμα της έκφρασης των απόψεων και του λόγου, το δικαίωμα της ατομικής ιδιοκτησίας. Επιπλέον, κατοχυρώθηκε το δικαίωμα του κάθε πολίτη να λαμβάνει μέρος στη διακυβέρνηση της χώρας ανεξάρτητα από τη φυλή και τις κοινωνικές συνθήκες (Κριθαράς, 2005).

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1948), επικυρώθηκε από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Σε όλες τις εποχές τα δικαιώματα που έπρεπε να κατοχυρωθούν συνδέονταν πάντα με το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη προβάλλεται ως δικαίωμα η ελευθερία του λόγου, που μέχρι τότε κάθε άλλο παρά δεδομένο ήταν. Έτσι, λοιπόν, και στην περίπτωση της Οικουμενικής Διακήρυξης, ο Πανταζής (2008) σημειώνει πως τα εγκλήματα του Εθνικοσοσιαλισμού και των άλλων δικτατοριών διαφοροποίησαν τον προσανατολισμό των δικαιωμάτων.

Δύο χρόνια μετά την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα υπογράφεται από το Συμβούλιο της Ευρώπης η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Καρατζά, 2003). Τα δικαιώματα που προστατεύονται από την Ευρωπαϊκή Διακήρυξη μπορούν συνοπτικά να ενταχθούν σε τέσσερις θεματικές ενότητες: προσωπικές ελευθερίες, δικαστικές εγγυήσεις, δικαιώματα του Ανθρώπου ως μέλος του κοινωνικού συνόλου και περιουσιακά δικαιώματα.

Από τα παραπάνω είναι απτό πως από εποχή σε εποχή τα δικαιώματα αλλάζουν, δεδομένου ότι αναφερόμαστε σε μια έννοια δυναμική και όχι στατική, που οφείλει να συνάδει με τις απαιτήσεις της κάθε εποχής. Με τον καιρό, τα δικαιώματα διευρύνθηκαν, προσαρμόστηκαν και άλλαξαν προσανατολισμό, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος της επιστημονικής κοινότητας να μιλά για «γενιές δικαιωμάτων». Οι γενιές αυτές είναι τρεις. Στην πρώτη γενιά εντάσσονται τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την ασφάλεια του ατόμου, στην απαλλαγή από τα βασανιστήρια και τη δουλεία, στην πολιτική συμμετοχή, στην ελευθερία της γνώμης, της έκφρασης, της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας και στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και του συνέρχεσθαι. Στη δεύτερη γενιά εντάσσονται τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην εργασία, στην εκπαίδευση, σε ένα εύλογο βιοτικό επίπεδο, στην τροφή, στην στέγη και στην υγειονομική περίθαλψη. Τέλος, στην τρίτη γενιά εντάσσονται τα συλλογικά δικαιώματα, εκείνα δηλαδή που αναγνωρίζονται όχι σε μεμονωμένα άτομα αλλά σε ομάδες και μπορούν να εφαρμοστούν μόνο από την κοινωνία στο σύνολό της, όπως, λόγου χάρη, το δικαίωμα της ανάπτυξης, της

ειρήνης, της πολιτισμικής, πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης και το δικαίωμα του ακέραιου φυσικού περιβάλλοντος (Πανταζής, 2008).

1.2. Τα ανθρώπινα δικαιώματα

1.2.1. Το δικαίωμα στη ζωή

Σύμφωνα με το άρθρο #3 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια». Παρά λοιπόν το γεγονός ότι η ανθρώπινη ζωή αποτελεί αγαθό το οποίο ο άνθρωπος έχει δικαίωμα να απολαμβάνει και το κράτος να προστατεύει, η κατάσταση δεν ήταν πάντοτε έτσι. Έτσι, αν και η ανθρώπινη ζωή έχει αποτελέσει πλέον συνταγματικά και διεθνώς, ένα κατοχυρωμένο και προστατευμένο δικαίωμα, το οικοδόμημά της δέχεται ισχυρούς τριγμούς από τις τρομοκρατικές επιθέσεις που λαμβάνουν χώρα σε διάφορα κράτη της υφελίου. Το βασικότερο αγαθό όλων, η ζωή, που πρέπει να απολαμβάνουν όλοι, απειλείται από τις θρησκευτικές και πολιτικές δυνάμεις που αποδεικνύουν ότι τίποτα δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο. Ωστόσο, οι απειλές προέρχονται και από τις γενικότερες πολεμικές συγκρούσεις που ρημάζουν κόμη και ολόκληρες χώρες, κατά τη διάρκεια των οποίων γίνεται χρήση όπλων μαζικής καταστροφής, αφαιρώντας έτσι αυτόματα το δικαίωμα στη ζωή για μεγάλες ομάδες πληθυσμών. Τέλος, οι γενοκτονίες που έχουν πραγματοποιηθεί τις τελευταίες δεκαετίες σε πολλές χώρες, αποδεικνύουν ότι ο άνθρωπος θυσιάζει ακόμη και ζωές ομοεθνών του στο βωμό του χρήματος και της εξουσίας (Χρυσόγονος, 2006).

1.2.2. Ελευθερία

Είναι μεγάλος ο αριθμός των άρθρων που αναφέρονται στο δικαίωμα της ελευθερίας στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Πέρα λοιπόν από ορισμένα σημαντικά είδη ελευθερίας που θα εξεταστούν παρακάτω, υπάρχει η ελευθερία από την οπτική της μη-κατοχής ενός ανθρώπου ως δούλου (άρθρο #3 και άρθρο #4), η ελευθερία μετακίνησης μεταξύ περιοχών και κρατών (άρθρο #13), η ελευθερία της επιλογής επαγγέλματος και επαγγελματικής συνεργασίας για ειρηνικούς σκοπούς (άρθρο #20 και άρθρο #23), η ελευθερία επιλογής συντρόφου (άρθρο #16), η ελευθερία συμμετοχής σε κοινωνικά δρώμενα ή διαδικασίες

αυτοβελτίωσης μέσω εκπαίδευσης (άρθρο #21, άρθρο #26, άρθρο #27 και άρθρο #29), καθώς και άλλου είδους δικαιώματα (U.N., 1948).

Αναφορικά με τη δουλεία, στην ευρωπαϊκή ήπειρο είχε αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά, χωρίς να λείπουν σποραδικά και μικρής έκτασης φαινόμενα στη νότια Ιταλία ή τη νότια Ισπανία και την Ελλάδα, λόγω κυρίως της δυνατότητας αυτών των περιοχών να παράγουν ποσότητες γεωργικών προϊόντων, όπου η χρήση δούλων κρίνονταν επιβεβλημένη. Ωστόσο, οι μεγάλες αποικιοκρατικές ευρωπαϊκές δυνάμεις, όπως η Γαλλία, η Ισπανία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και η Βρετανία, είχαν μεταφέρει το φαινόμενο μακριά από τα «πολιτισμένα» βλέμματα του ευρωπαϊκού καθωσπρεπισμού (Bairoch, 1993).

Από τις υπόλοιπες ελευθερίες, ορισμένες αποτελούν ακόμη αντικείμενο έντονων συζητήσεων σε πολλά κράτη, όπως η ελευθερία της επιλογής συντρόφου. Στα μουσουλμανικά κράτη της Μέσης Ανατολής δεν δίνεται καν η δυνατότητα αναζήτησης συντρόφου, αλλά επιβάλλεται από τα συμφέροντα της οικογένειας, ενώ οι γυναίκες αποτελούν αντικείμενα οικονομικής διαπραγμάτευσης. Στα πολιτισμένα δυτικά κράτη φαίνεται ότι η ομοφυλοφιλία θεωρείται μειονέκτημα ή πάθηση για έναν αριθμό κρατών, τα οποία προσπαθούν με νομοθετικά διατάγματα να εμποδίσουν τη δημιουργία ομόφυλων ζευγαριών. Αν και η Οικουμενική Διακήρυξη δε φαίνεται να κάνει διακρίσεις στο είδος των ζευγαριών, φαίνεται πως υπάρχουν κύκλοι που δεν επιθυμούν την πλήρη ελευθερία σε ορισμένες εκφάνσεις του αυτοπροσδιορισμού, ο οποίος στην ουσία αποτελεί ένα ακόμη ανθρώπινο δικαίωμα (U.N.H.R., 2008).

Η ελευθερία μετακίνησης μεταξύ κρατών είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό δικαίωμα. Πέρα από τους επαγγελματικούς ή ψυχαγωγικούς λόγους, υπάρχουν σοβαρότεροι λόγοι που αναγκάζουν τους ανθρώπους να προβούν σε μια τέτοια πράξη και ακούνε στο όνομα εμπόλεμες ζώνες. Οι πληθυσμοί που έχουν την ατυχία να βρίσκονται στο επίκεντρο πολεμικών συρράξεων αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη στέγη τους προκειμένου να επιβιώσουν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους. Αυτός είναι και ένας από τους σημαντικότερους λόγους που προστέθηκε το συγκεκριμένο άρθρο στην Οικουμενική Διακήρυξη και το οποίο συμπληρώνεται από την προσφορά ασύλου σε αυτά τα άτομα που ουσιαστικά εξαναγκάζονται σε φυγή. (Robertson and Merrills, 1996).

Το δικαίωμα της ελεύθερης συμμετοχής σε κοινωνικά δρώμενα αποτέλεσε την επίσημη ρήξη του παλιού κατεστημένου, το οποίο έδινε τη δυνατότητα συμμετοχής στη διακυβέρνηση μιας χώρας μόνο σε άτομα ανώτερης κοινωνικής τάξης. Το άρθρο #21 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επέτρεπε και επισήμως σε άτομα οποιασδήποτε κοινωνικής τάξης να δηλώσουν δημόσια τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες εκλογής κυβερνώντων ενός κράτους. Το βήμα αυτό αποτέλεσε την επιτομή της δημιουργίας κλίματος ισότητας μεταξύ των κοινωνικών τάξεων (Δαγτόγλου, 2005).

1.2.3. Ελευθερία του λόγου

Περιλαμβάνεται στο άρθρο #19 της Οικουμενικής Διακήρυξης, όπου και αναφέρεται ότι «κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης, γεγονός που συνεπάγεται τη μη-τέλεση δυσμενών συνεπειών για την έκφραση απόψεων και ιδεών ή την ανταλλαγή πληροφοριών με οποιοδήποτε μέσο». (Letsch, 2016).

Παρόλο που τα περιστατικά περιορισμού του λόγου δε λείπουν ούτε και από τον σύγχρονο κόσμο, που υποτίθεται ότι δέχεται τη διαφορετικότητα περισσότερο από κάθε άλλη στιγμή της ανθρώπινης ιστορίας, η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων περιλαμβάνει την ελευθερία της έκφρασης, η οποία αποτελεί τη βάση της πνευματικής ελευθερίας (Δημητρόπουλος, 2008).

Η προστασία του λόγου περιλαμβάνει και την ελευθερία του τύπου, δηλαδή της διατύπωσης των ιδεών σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, ενώ η διάδοση των πληροφοριών που μεταφέρει και των ιδεών που εκφράζει αποτελεί επίσης προστατευόμενο είδος. Τέλος, η ανάγκη προστασίας αυτού του δικαιώματος προήλθε κυρίως από την παρεμπόδιση έκφρασης των πολιτικών απόψεων, εξαιτίας του φόβου επηρεασμού των μαζών (Δαγτόγλου, 2005).

1.2.4. Ελευθερία θρησκευτικής πεποιθήσης

Το άρθρο #18 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρει, παράλληλα με την ελευθερία σκέψης και συνείδησης, αυτή της ελευθερίας της θρησκείας. Η πίστη και τα σύμβολα τα οποία εξυμνεί ο κάθε άνθρωπος αποτελούν ένα προσωπικό του στοιχείο και δικαιούται επίσης να εκφράζει την προσήλωσή του αυτή είτε σε ιδιωτικό είτε σε δημόσιο χώρο, εφόσον η πράξη δεν προσβάλλει άλλες θρησκείες ή άτομα ούτε προκαλεί φθορές ή καταστροφές προς συνανθρώπους και προς δημόσια ή ιδιωτική περιουσία (U.N., 1948).

1.2.5. Η ελευθερία της πνευματικής κίνησης

Το άρθρο #18 σημειώνει ότι «κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα της σκέψης και της συνείδησης», ενώ περιλαμβάνει και την ελευθερία της πίστης σε οποιαδήποτε θρησκεία θεωρεί ο ίδιος ότι τον εκφράζει και του δημιουργεί ψυχική γαλήνη, ένα ιδιαίτερα προσβεβλημένο, κατά ιστορικές περιόδους, δικαίωμα που θα αναλυθεί στην πορεία (U.N., 1948).

Η ελευθερία της έκφρασης και του λόγου συνεπάγεται ότι το άτομο απολαμβάνει το δικαίωμα της ελεύθερης σκέψης και συνείδησης. Εξάλλου, αν δεν υπάρχει το δεύτερο, δηλαδή γίνεται προσπάθεια επιβολής απόψεων τρίτων, τότε και ο λόγος δεν θα αποτελεί προϊόν ελεύθερης βούλησης, αλλά σύγκρουσης διαφορετικών απόψεων (Χρυσόγονος, 2006).

1.2.5. Η ελευθερία της εκπαίδευσης

Το Σύνταγμα προβλέπει ότι κάθε άτομο έχει δικαίωμα να μεταδίδει με τη διδασκαλία τις γνώσεις του και τις ιδέες του, να αποκτά γνώσεις με τη μάθηση και να επιλέγει τους δασκάλους του. Η πραγματοποίηση αυτών των ελευθεριών προϋποθέτει τόσο την ανάληψη θετικών υποχρεώσεων από το κράτος, όσο και την αναγνώριση της ελευθερίας του ατόμου για την ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το Σύνταγμα στο άρθρο 16§4 αναφέρει ότι «πάντες οι έλληνες έχουν το δικαίωμα δωρεάν παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια». Επίσης, στην §3 καθορίζονται σε 9 τουλάχιστον τα έτη της υποχρεωτικής φοίτησης ενώ με το 'β εδάφιο του άρθρου 16§4

του Συντάγματος δημιουργείται υποχρέωση του Κράτους να ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητες τους (Γεωργόπουλος, 1980).

1.2.6. Η ελευθερία του Τύπου

Στην ελευθερία του τύπου αναφέρεται το άρθρο 14§2 του Συντάγματος, που ορίζει ότι «ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και πάν άλλο προληπτικόν μέτρον απαγορεύεται». Η ελευθερία του τύπου που προστατεύεται από το άρθρο 14, περιλαμβάνει: α) Την ελευθερία έκδοσης, η οποία υπάρχει όταν κάθε άτομο είναι ελεύθερο να εκδώσει οποιοδήποτε έντυπο χωρίς να απαιτούνται προσόντα ή να εξαρτάται η έκδοση από οποιοδήποτε μορφής αρχή. Η ελευθερία έκδοσης κατοχυρώνεται στο άρθρο 14§2εδ.β' του Συντάγματος, β) Την ελευθερία εκτύπωσης ή παραγωγής, η οποία προϋποθέτει ελεύθερη ίδρυση τυπογραφείων και ελεύθερη άσκηση του επαγγέλματος του τυπογράφου. γ) Την ελευθερία κυκλοφορίας ή διανομής κάθε εντύπου, που είναι απαραίτητη για την διάδοση των ιδεών, γνώμων και στοχασμών. Προστατεύεται Συνταγματικά και το κράτος δεν μπορεί να φέρνει εμπόδια στην πραγματοποίηση της (Γεωργόπουλος, 1980).

1.2.7. Η αρχή της ισότητας

Το Σύνταγμα διακηρύσσει την αρχή της ισότητας στο άρθρο 4§1 λέγοντας ότι «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου». Διακηρύσσεται επίσης η φορολογική ισότητα, με το άρθρο 4§5 το οποίο προβλέπει ότι «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν αδιακρίτως εις τα δημόσια βάρη αναλόγως των δυνάμεων των».

Η διάταξη για την ισότητα είναι κανόνας δικαίου, ο οποίος δεσμεύει και τον νομοθέτη, που υποχρεώνεται να θεσπίζει απρόσωπους κανόνες, χωρίς διακρίσεις και να ρυθμίζει τις ίσες καταστάσεις με τρόπο και μέσο ίσο και τις άνισες με άνισο. Αποκλείεται με τον τρόπο αυτό η άνιση εφαρμογή των νόμων και η άνιση ρύθμιση του δικαίου, από τον νομοθέτη (Γεωργόπουλος, 1980).

Η αρχή της ισότητας ισχύει για άνδρες και γυναίκες, όπως προκύπτει από την §2 του άρθρου 4, το οποίο ορίζει ότι «Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις». Με το άρθρο 4§5 ορίζεται ότι «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν αδιακρίτως εις τα δημόσια βάρη αναλόγως των δυνάμεων των», και μ' αυτό τον τρόπο καθιερώνεται η αρχή της φορολογικής ισότητας, η οποία έχει την έννοια ότι η φορολογική επιβάρυνση του κάθε πολίτη, πρέπει να είναι ανάλογη με τις οικονομικές του ικανότητες (Γεωργόπουλος, 1980).

Κεφάλαιο 2^ο Συνταγματικά Κατοχυρωμένα Δικαιώματα του Παιδιού

2.1 Τυπολογία

2.1.1 Τα Δικαιώματα του Παιδιού

Τόσο τα Δικαιώματα του Παιδιού ως ανεξάρτητο πεδίο όσο και τα Δικαιώματα του Παιδιού σε συνάρτηση με την Εκπαίδευση είναι ένα ζήτημα που αφορά πολλές κοινωνικές ομάδες.

Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αποτελούν μια από τις σημαντικότερες κατακτήσεις του ανθρώπου στην ιστορική του πορεία. Από νομικής πλευράς ο Σατλάνης (2003) ορίζει ως «δικαίωμα την εξουσία που απονέμει το δίκαιο σε ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο για να προβαίνει σε πράξη ή παράλειψη ή για να απαιτεί πράξη ή παράλειψη από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, με σκοπό την ικανοποίηση ορισμένου, έννομου συμφέροντός του».

Τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. μόλις το 1989 και αποτελούν την ευρύτερα επικυρωμένη συνθήκη ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μιας και έχει επικυρωθεί σχεδόν από όλες τις χώρες του κόσμου (Λουμάκου & Μπεζέ, 2006). Στην Ελλάδα, η κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού έγινε το 1992 με τον νόμο 2101/1992 (ΦΕΚ 192 τ.Α'/02.12.1992) και από τότε αποτελεί εσωτερικό ελληνικό δίκαιο αυξημένης τυπικής ισχύος, δηλαδή οι διατάξεις του υπερισχύουν κάθε άλλης αντίθετης διάταξης εσωτερικού νόμου (Παπαρρηγόπουλος, 2006).

Στο προοίμιο της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναφέρεται η σύνδεσή της με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και με τις Διεθνείς Συμβάσεις για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και στο πλαίσιο αυτό γίνεται λόγος για την αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας του κάθε ανθρώπου, για τα ίσα και αναφαίρετα δικαιώματα, για τη συμμετοχή στα δικαιώματα και στις ελευθερίες χωρίς καμία απολύτως διάκριση και για τα ιδανικά της ειρήνης, της αξιοπρέπειας, της ανοχής, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1992).

Επιπλέον, αναγνωρίζεται πως τα παιδιά δικαιούνται ειδική βοήθεια και υποστήριξη, πως η οικογένεια θεωρείται η θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας, η διεθνής συνεργασία πρέπει να λειτουργεί προς όφελος των παιδιών και των συνθηκών της ζωής τους για την ευημερία του παιδιού χρειάζεται να παρασχεθεί ειδική μέριμνα και νομική προστασία και, τέλος, γίνεται αναφορά στη σημασία των πολιτιστικών παραδόσεων και αξιών του κάθε λαού, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αποτελεσματική προστασία και την ισορροπημένη ανάπτυξη του παιδιού (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1992).

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελείται από 54 άρθρα και χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος (άρθρα 1 – 41) ορίζονται αναλυτικά όλα τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο δεύτερο μέρος (άρθρα 42 – 45) ορίζεται η εφαρμογή των Δικαιωμάτων του Παιδιού από τα Συμβαλλόμενα Κράτη και ο έλεγχός τους από ειδική επιτροπή για τη σωστή εφαρμογή της Σύμβασης, ενώ στο τρίτο μέρος (άρθρα 46 – 54) επικυρώνεται η ισχύς της Σύμβασης και η αναθεώρησή της.

Τα δικαιώματα που αναφέρονται στη Σύμβαση έχουν χωριστεί σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι τα Δικαιώματα Προστασίας, στα οποία συμπεριλαμβάνεται το δικαίωμα της προστασίας από διακρίσεις, φυσική και σεξουαλική κακοποίηση, κακομεταχείριση, αμέλεια, εκμετάλλευση, αδικία. Η δεύτερη κατηγορία είναι τα Δικαιώματα Παροχών, στα οποία συμπεριλαμβάνονται η υγεία, η εκπαίδευση, η ασφάλεια, η φροντίδα, το παιχνίδι, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η οικογενειακή ζωή, η ψυχαγωγία, ο πολιτισμός. Τέλος, στην τρίτη κατηγορία εμπεριέχονται τα Δικαιώματα Συμμετοχής, τα οποία αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην ελεύθερη σκέψη και έκφραση της γνώμης, το δικαίωμα για όνομα και ταυτότητα, το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και το δικαίωμα να μπορεί να συνεταιρίζεται και να συνέρχεται ειρηνικά. (Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, 2011· Μικρή Πυξίδα – Compasito, 2012).

2.1.2 Δικαιώματα του Παιδιού και Εκπαίδευση

Τα Δικαιώματα του Παιδιού δεν θα μπορούσαν να μη συνδέονται άμεσα με την εκπαίδευση. Πρόκειται για μια σχέση αμφίδρομη διότι αφενός η εκπαίδευση αποτελεί ένα από τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των παιδιών, και, αφετέρου, μέσω της εκπαίδευσης, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τα δικαιώματά τους.

Για να καλλιεργηθεί, βέβαια, ουσιαστικά μια κουλτούρα Ανθρώπινων Δικαιωμάτων είναι πολύ σημαντικό τα ίδια να μαθαίνουν παράλληλα με τα δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις τους. Όταν τα παιδιά μαθαίνουν για τα δικαιώματά τους, την ίδια στιγμή μαθαίνουν να σέβονται τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των άλλων, μαθαίνουν ότι εκτός από δικαιώματα έχουν και ευθύνες που τους δεσμεύουν, με την έννοια ότι έχουν ευθύνη απέναντι στον εαυτό τους και απέναντι σε όλους τους ανθρώπους (Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, 2011).

Στο Compasito (2012) αναφέρεται ότι η Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Εκπαίδευση για την Δημοκρατική Αγωγή του Πολίτη συμβαδίζουν, καθώς και οι δύο στοχεύουν στην Εκπαίδευση για τη Δημοκρατία. Και οι δυο μορφές εκπαίδευσης οδηγούν τα νεαρά άτομα στην απόκτηση γνώσεων, στο να μπορούν να θέτουν θεμελιώδεις αξίες και να αναπτύξουν δεξιότητες. Επομένως, όταν κάνουμε λόγο για τα Δικαιώματα στην Εκπαίδευση αυτό δεν πρέπει να λαμβάνεται ως ξηρή αποστήθιση των δικαιωμάτων, αλλά ως αφορμή για μια αυτάρκη ζωή σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Η Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα δεν είναι έννοιες που εισάγονται πρώτη φορά με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Πολλά είναι τα διεθνή έγγραφα που κάνουν λόγο για αυτό. Στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (άρθρο 26) αναφέρεται ότι:

«1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητες τους.

2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

Όλα τα κράτη συμφωνούν ότι η μόρφωση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και του αισθήματος της αξιοπρέπειάς της και να ενισχύει το σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Θεωρούν, ακόμη, ότι η μόρφωση πρέπει να καθιστά κάθε πρόσωπο ικανό να διαδραματίσει ένα χρήσιμο ρόλο σε μια ελεύθερη κοινωνία, να ευνοεί την κατανόηση μεταξύ όλων των εθνών και όλων των ομάδων και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της δραστηριότητας των εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης (Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα, 1966).

Οι στόχοι που τέθηκαν, ώστε να οικοδομηθεί μια οικουμενική κουλτούρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω της μετάδοσης γνώσεων και δεξιοτήτων και μέσω της διαμόρφωσης στάσεων ήταν οι εξής:

1. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
2. Η ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας.
3. Η προώθηση της ισότητας των φύλων και της φιλίας ανάμεσα σε όλα τα έθνη.
4. Η προώθηση των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για την διατήρηση της ειρήνης (Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, 2011).

Οι στόχοι, λοιπόν, που τίθενται σε αυτή τη μεγάλη προσπάθεια για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι να γίνει η Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα κεντρικός πυρήνας στις πρακτικές των εργασιών με νέους και νέες, να αναπτυχθεί η μη- τυπική εκπαίδευση ως πρότυπο στην Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, να προωθηθεί η καθολική αναγνώριση της Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα με παράλληλο σεβασμό της διαφορετικότητας, να αναπτυχθούν συνεργασίες μεταξύ των εταίρων της τυπικής και της μη-τυπικής εκπαίδευσης, να συγκεντρωθεί όλη η συσσωρευμένη εμπειρία στη Διαπολιτισμική και στη μη τυπική Εκπαίδευση και να

συμπεριληφθούν οι καινοτομίες στις εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και στα ΜΜΕ (ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων, 2010).

Σχετικά με την την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, καθοριστικός είναι ο ρόλος των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των σχολικών εγχειριδίων. Αφενός, τα Αναλυτικά Προγράμματα αποκρυσταλλώνουν το πνεύμα μιας ορισμένης παιδαγωγικής αντίληψης και αφετέρου τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν χρήσιμο εργαλείο διαμόρφωσης ιδεολογίας των παιδιών και επιδρούν καταλυτικά στις αξίες και στις στάσεις τους (Άχλης, 1990).

Ένας αποτελεσματικός τρόπος με τον οποίο μπορεί να προωθηθεί η Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι η διαθεματικότητα. Σύμφωνα με τον Χρυσάφιδη (2000) η διαθεματικότητα διατηρεί τη θεματική προσέγγιση και όχι την προσέγγιση ενός συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου και τα βασικά της χαρακτηριστικά είναι πως η διδασκαλία ενός θέματος δεν γίνεται με συγκεκριμένη διδακτέα ύλη αλλά το θέμα διδάσκεται με φυσικό τρόπο και σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών, η γνώση οργανώνεται ενιαιοκεντρικά και χρησιμοποιείται μια ποικιλία τρόπων για να προωθηθεί συνειδητά και συστηματικά η συσχέτιση της γνώσης μεταξύ των θεμάτων.

2.2 Τα Δικαιώματα του Παιδιού στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

2.2.1 Νομοθεσία για την ισότιμη συμμετοχή όλων στην Εκπαίδευση

Το Σύνταγμα στο άρθρο 16, παράγραφος 2 ορίζει ότι «Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες». (Βουλή των Ελλήνων, 2008).

Παρά το γεγονός ότι το Σύνταγμα αναθεωρήθηκε μόλις το 2008, όταν η Ελλάδα αποτελούσε ήδη μια πολυπολιτισμική κοινωνία, δεν φαίνεται να έγινε κάποια προσπάθεια διαμόρφωσης της συγκεκριμένης παραγράφου, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής. Η θέση πως η παιδεία αφορά τους Έλληνες και σκοπεύει στην ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης, πιθανόν να επιδεχόταν ορισμένες αλλαγές ή έστω προσθήκες, ώστε να συμπεριλαμβάνονταν παιδιά διαφορετικής καταγωγής και θρησκείας.

Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποιοι επιμέρους νόμοι και διατάξεις, που κάνουν προσπάθεια να αναδειχθεί η παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση για όλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο νόμος 1566/85, ο οποίος αναφέρεται στον σκοπό της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και θέτει ως στόχο την «ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά» (ΦΕΚ 167 τ.Α' / 30.09.1985).

Επιπλέον, έχουν ψηφιστεί νόμοι σχετικά με τα παιδιά με αναπηρία, γεγονός που επίσης κατευθύνει την εκπαίδευση στην ισότιμη διαχείριση των παιδιών. Τον Μάρτιο του 2000 ψηφίζεται ο νόμος 2817/2000 (ΦΕΚ 78 τ. Α' / 14.3.2000), στον οποίο για πρώτη φορά γίνεται λόγος για ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (και όχι για ειδικές ανάγκες). Επίσης, οι ειδικές τάξεις μετονομάζονται σε τμήματα ένταξης. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, «άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες θεωρούνται τα άτομα που έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων.» Πολύ σημαντικό κομμάτι του συγκεκριμένου νόμου θεωρείται η ίδρυση των πρώτων Κέντρων Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.). Τα Κ.Δ.Α.Υ. είναι υπεύθυνα για τη διάγνωση και την εισήγηση για την ένταξη των μαθητών/τριών στην ειδική εκπαίδευση (Μπάρμπας, 2007).

2.2.2 Τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και στα Αναλυτικά Προγράμματα (ΑΠΣ)

2.2.2.1 Γενικά

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 ανατέθηκε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο η αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Με τη μεταρρύθμιση αυτή εμφανίστηκε το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, με βάση το οποίο προσαρμόζονται και τα Αναλυτικά Προγράμματα, και τέθηκε το αίτημα για διαθεματική διδασκαλία.

Σχετικά με τις αναφορές που γίνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών για την Εκπαίδευση στα Δικαιώματα του Παιδιού, αυτές είναι εμφανείς και επιτακτικές, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο. Στο γενικό μέρος του ΔΕΠΠΣ γίνεται λόγος για την αναγκαιότητα παροχής ίσων ευκαιριών μάθησης, η οποία διασφαλίζει τη δυνατότητα πρόσβασης όλων στη γνώση. Γίνεται ρητή αναφορά πως η επιβολή ενός μονοδιάστατου πολιτισμικού μοντέλου μπορεί να ενισχύσει φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας. Στον αντίποδα, προτείνει ένα πιο ισότιμο και δημοκρατικό εκπαιδευτικό σύστημα, στο οποίο πρέπει να υπερέχει ο σεβασμός στις ανθρωπιστικές αξίες του καθενός (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003)

Με δεδομένο, λοιπόν, ότι το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις προκλήσεις της εποχής, γίνεται λόγος για το ποιοι πρέπει να είναι οι στόχοι και ποια η κατεύθυνση του. Ένας από τους κεντρικούς άξονες είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή, που πρέπει να χαρακτηρίζεται από αυτοαντίληψη, συναισθηματική σταθερότητα και διαλεκτική ικανότητα, με σκοπό οι μαθητές να γίνονται υπεύθυνοι, δημοκρατικοί και με ανθρωπιστικά ιδεώδη πολίτες, (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003).

2.2.2.2 Η Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση αναφέρεται στο άρθρο 28 και οι σκοποί της εκπαίδευσης στο άρθρο 29. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 28 αναγνωρίζεται το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και γίνεται μνεία στην υποχρεωτική και δωρεάν εκπαίδευση όλων, στην παροχή γενικής και επαγγελματικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στην πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία και στα μέτρα σχολικής πειθαρχίας (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1992).

Στην ελληνική κοινωνία όλα τα παραπάνω ισχύουν και είναι νομικά κατοχυρωμένα. Πιο συγκεκριμένα, η υποχρεωτική και δωρεάν εκπαίδευση, η παροχή γενικής και επαγγελματικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία κατοχυρώνονται στο άρθρο 16 του Συντάγματος (2008). Το μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού εντάσσεται επίσημα στο Πρόγραμμα Σπουδών. Ο Τουρτούρας (2010) αναφέρει πως σε έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2000 για τη σχολική διαρροή αποδεικνύεται ότι η χώρα μας παρουσιάζει περίπου 20% διαρροή από τη βασική υποχρεωτική εκπαίδευση.

Σε ό,τι αφορά στους σκοπούς της εκπαίδευσης, διαπιστώνεται πως υπάρχει ταύτιση απόψεων ανάμεσα στις Γενικές Αρχές της Εκπαίδευσης του Υπουργείου και στη Σύμβαση. Μάλιστα, ορισμένα σημεία αναλύονται σε αδρές γραμμές στις Γενικές Αρχές της Εκπαίδευσης, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο ξεχωριστή σημασία στο καθένα από αυτά.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 29, παράγραφος 1 αναφέρει:

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί: α) Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, β) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου, γ) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, δ) Στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μια ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων, ε) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον» (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1992).

2.2.2.3 Γενικές αρχές του ΔΕΠΠΣ και των επιμέρους ΑΠΣ

Οι Γενικές Αρχές της Εκπαίδευσης αποτελούν τους κεντρικούς άξονες γύρω από τους οποίους δομείται το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών. Τόσο οι γενικοί και ειδικοί σκοποί της εκπαίδευσης, όσο και οι στόχοι των επιμέρους μαθημάτων επιτυγχάνονται μέσα από το περιεχόμενο, τις δεξιότητες και τις δραστηριότητες που αυτό προωθεί. Για παράδειγμα, η καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης γίνεται μέσω του σεβασμού στο δικαίωμα εθνικής ανεξαρτησίας όλων των λαών. Αντίστοιχα, η καλλιέργεια της θρησκευτικής συνείδησης γίνεται μέσω του σεβασμού στο δικαίωμα της ανεξιθρησκίας και ενάντια σε οποιαδήποτε προκατάληψη ή φανατισμό (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003).

2.3.2.4 Διδακτική μεθοδολογία και Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις

Σχετικά με τη διδακτική μεθοδολογία προτείνεται η διαθεματική και ολιστική προσέγγιση της γνώσης, δεδομένου ότι μέσω αυτής είναι πιο αποτελεσματική η κοινωνική μάθηση και ο προσανατολισμός της εκπαίδευσης είναι λιγότερο γνωσιοκεντρικός. Η διαθεματική και ολιστική προσέγγιση ενός θέματος δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να δρουν αυτόνομα και να συμμετέχουν ενεργά και καθιστούν τον εκπαιδευτικό μεσολαβητή. Επιπλέον, η διαθεματικότητα συμβάλλει στην παροχή ίσων ευκαιριών, γιατί υπάρχουν ευκαιρίες για όλα τα παιδιά (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003).

Σήμερα, έχει περιοριστεί το δασκαλοκεντρικό μοντέλο που για χρόνια αποτελούσε τον κεντρικό άξονα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Αντ' αυτού, προτείνονται:

α) Η διερεύνηση και ανακάλυψη ως μέθοδοι που εντάσσουν τους μαθητές στην εκπαιδευτική διαδικασία, β) Η βιωματική προσέγγιση της γνώσης, γ) Η χρήση κατάλληλου εποπτικού υλικού, που εξάπτει το ενδιαφέρον των παιδιών, δ) Η συζήτηση και ο διάλογος ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και στα παιδιά, που βοηθά στη διατύπωση απόψεων και θέτει τα παιδιά σε διαδικασία διαλεκτικής αντιπαράθεσης, στ) Τέλος, προτείνονται οι ομαδοσυνεργατικές μορφές διδασκαλίας, γιατί αφενός στηρίζουν το συλλογικό πλαίσιο και αφετέρου μέσω αυτού μπορεί να προωθηθεί και η ατομική μάθηση. (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003).

Εκτός από τις παραπάνω μεθοδολογικές προσεγγίσεις στο ΔΕΠΠΣ έχει ενταχθεί και η ευέλικτη ζώνη, η οποία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη σύνδεση της σχολικής γνώσης με τα βιώματα των μαθητών (Αλαχιώτης, 2003). Ο Χρυσοφίδης (1994) γράφει πως οι διδακτικές διαδικασίες μπορεί να έχουν ως αφορμή βιωματικές καταστάσεις. Οι ανάγκες, τα προβλήματα και οι απορίες του παιδιού που πηγάζουν από τις καθημερινές εμπειρίες και ανησυχίες που δημιουργούνται μέσα στον κοινωνικό περίγυρο, μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για γόνιμη μάθηση.

Κεφάλαιο 3^ο Παιδί και Διεθνές Δίκαιο

3.1 Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ψηφίστηκε στη Ρώμη το 1950 από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η ΕΣΔΑ είχε ως απώτερο στόχο την ενίσχυση ορισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία είχαν ήδη διατυπωθεί στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Παρίσι, 1948). Η ΕΣΔΑ κυρώθηκε με τον νόμο ν. 2329/1953, καταγγέλθηκε κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και τελικά τέθηκε σε ισχύ με το Ν.Δ. 54/1974. Μέχρι σήμερα έχει τροποποιηθεί με 14 Πρωτόκολλα και αποτελεί μία σύμβαση που επηρεάζει σημαντικά τις εσωτερικές δημόσιες ή ιδιωτικές σχέσεις, καθώς στα κράτη που εισήχθη εφαρμόστηκε άμεσα ως εσωτερικό δίκαιο, καθιερώνοντας ελευθερίες προς τα άτομα, τα οποία έχουν θετικές απαιτήσεις από το κράτος.

3.2 Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ)

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ) υπεγράφη από τα κράτη-μέρη του Ο.Η.Ε. το 1989 και κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον νόμο 2101/1992. Αποτελεί το πρώτο διεθνές κείμενο που καταγράφει συστηματικά τα δικαιώματα του παιδιού. Η ηθική σημασία της σύμβασης έγκειται στο γεγονός ότι όλα τα ελεύθερα και δημοκρατικά κράτη κατοχύρωσαν τα δικαιώματα του παιδιού, περιορίζοντας αυταρχικά καθεστώτα, που έθεται φραγμούς στην ελεύθερη ανάπτυξη της παιδικής ηλικίας. Η εν λόγω Σύμβαση θεωρείται ως το πλέον ολοκληρωμένο ψήφισμα του ΟΗΕ, καθώς προστατεύει όχι μόνο τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα του παιδιού, αλλά και τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά του δικαιώματα (Παρουλάς, 2002).

Το άρθρο 1 της ΔΣΔΠ ορίζει την έννοια του φορέα των δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία. Η ηλικία που τίθεται είναι η συνήθης ηλικία ενηλικίωσης στις ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, η Σύμβαση δίνει τη δυνατότητα στα συμβαλλόμενα κράτη να ορίσουν μικρότερο όριο ηλικίας, ενώ δεν αποκλείεται η επέκταση της προστασίας και σε παιδιά ακόμα αγέννητο, όπως παρατηρείται και στο εσωτερικό μας δίκαιο με την ΑΚ 35 για τη νομική θέση του κυοφορούμενου (Παρουλάς, 2002).

Η ΔΣΔΠ αποτελείται από 54 άρθρα που ομαδοποιούνται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος (1-41) αναφέρονται τα δικαιώματα του παιδιού, το δεύτερο μέρος (42-45) περιγράφει το μηχανισμό ελέγχου και το τρίτο (46-54) αφορά στις τελικές διατάξεις.

Το άρθρο 2 κατοχυρώνει την αρχή της μη διάκρισης. Συγκεκριμένα, τα συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.

Στο άρθρο 3 περιλαμβάνεται μια αρχή, εκείνη της προστασίας του συμφέροντος του παιδιού. Εδώ περιλαμβάνεται μια πολύ σημαντική αρχή, η οποία δεν κατοχυρώνεται ρητά στο ελληνικό Σύνταγμα, και αφορά στην προστασία των συμφερόντων του παιδιού έναντι αποφάσεων νομοθετικής ή δικαστικής εξουσίας ή διοικητικών αρχών. Συνεπώς, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να προτάσσουν τα δικαιώματα των παιδιών έναντι άλλων κοινωνικών ομάδων, αφιερώνοντας και μεγαλύτερους οικονομικούς πόρους προς την κατεύθυνση αυτή και πάντα σεβόμενα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων, των επιτρόπων και όσων άλλων έχουν την επιμέλεια των παιδιών.

Το άρθρο 4 αναφέρεται στην υποχρέωση των κρατών να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων. Το άρθρο 5 αναφέρεται στο ρόλο που είναι επιφορτισμένοι οι γονείς που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παράσχουν τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

Στο άρθρο 6 κατοχυρώνεται το δικαίωμα του παιδιού στη ζωή, το οποίο απαντάται και στο Σύνταγμα (5§2). Το δικαίωμα στην ανάπτυξη, όπως και το δικαίωμα στην επιβίωση έχει δυναμική έννοια. Πρόκειται για το δικαίωμα των παιδιών για οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ανάπτυξη, η οποία προϋποθέτει τροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, βασική εκπαίδευση.

Στο άρθρο 7 θεμελιώνεται το δικαίωμα στο όνομα, στην ιθαγένεια και γνώσης των γονέων, προστατεύεται η ταυτότητα του παιδιού και κατοχυρώνεται η ιθαγένεια. Επίσης με το δικαίωμα στο όνομα το άτομο αποκτά βιολογική και νομική υπόσταση. Τέλος, διασφαλίζεται και το δικαίωμα εγγραφής στο ληξιαρχείο μετά τη γέννηση, με τη οποία προστατεύεται η ταυτότητα του παιδιού και το δικαίωμά του να γνωρίζει την ταυτότητα των γονέων του.

Το άρθρο 9 αναγνωρίζει δικαιώματα σε περίπτωση χωρισμού από τους γονείς. Η ΔΣΔΠ όπως και το Σύνταγμα αντιλαμβάνεται την οικογένεια ως τη βασική μονάδα στην οποία μπορεί να βασιστεί η ομαλή ανάπτυξη ενός παιδιού. Οι αρμόδιες αρχές θα αποφασίσουν το αν ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Στο επόμενο άρθρο περιγράφεται το δικαίωμα που έχει κάθε παιδί να επανενωθεί με τους γονείς του, όταν ζει μακριά τους λόγω εμπόλεμων καταστάσεων ή αποβιώσεως, μετανάστευσης ή διαφορετικής καταγωγής των γονέων του.

Με το άρθρο 12 κατοχυρώνεται η δυνατότητα των ανηλίκων να εκφράζουν τη γνώμη τους για κάθε θέμα που τους αφορά ανάλογα με την ηλικία τους και το βαθμό ωριμότητάς τους. Το άρθρο 13 αναφέρει ότι το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών. Στο άρθρο 14 κατοχυρώνονται η ελευθερία της σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, οι οποίες και αποτελούν τον πυρήνα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Το άρθρο 15 κάνει λόγο για δικαίωμα των παιδιών του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι. Η διάταξη αποτελεί τη νομική βάση για να συστήσουν οι ανήλικοι εθελοντικές οργανώσεις και σχολικά σωματεία.

Το άρθρο 16 αναφέρει ότι κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένεια του. Το άρθρο 20 αναφέρεται στην πρόβλεψη εναλλακτικής επιμέλειας. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους. Το δικαίωμα στην υγεία και στις ιατρικές υπηρεσίες διασφαλίζεται στο άρθρο 24, όπου ορίζεται η υγεία ως η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευημερίας. Στο άρθρο κατοχυρώνεται όχι μόνο το δικαίωμα πρόσβασης στη θεραπεία αλλά και το δικαίωμα

στην αποκατάσταση. Με το επόμενο άρθρο (25 ιατρική παρακολούθηση σε ανάδοχη οικογένεια) αναγνωρίζεται στο παιδί, που τοποθετήθηκε από τις αρμόδιες αρχές σε μία οικογένεια, με σκοπό την παροχή φροντίδας, Παράλληλα, με το επόμενο άρθρο αναγνωρίζεται στο παιδί δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης. Στο ελληνικό συνταγματικό σύστημα το δικαίωμα αυτό απορρέει από τη συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 21 και 22.

Στο άρθρο 27 τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του. Το άρθρο 28 αναφέρεται στο δικαίωμα στην εκπαίδευση. Κατοχυρώνεται για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο, και συνεπάγεται την ίση πρόσβαση όλων στη μόρφωση, την αρχή της δωρεάν φοίτησης. Συμπληρωματικά το άρθρο 29 της ΔΣΔΠ αναφέρεται στους σκοπούς της εκπαίδευσης του παιδιού παρέχοντας μια γενική ρήτρα για τον θεωρητικό προσανατολισμό της παιδείας. Βασικός άξονας είναι ο σεβασμός στην προσωπικότητα, η προστασία για την είσοδο στο κοινωνικό σύνολο.

Τέλος, στο άρθρο 30 διατυπώνεται ότι στα κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθον ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του. Ενώ και το άρθρο 31 λέει ότι τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή.

Κεφάλαιο 4^ο Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Εκπαίδευση

4.1 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εκπαίδευση

4.1.1 Η εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Οι εκπαιδευτικές πρακτικές που δείχνουν σεβασμό στην ατομική αξιοπρέπεια πρέπει να συνοδεύονται έμπρακτα από την έννοια του αυτοπροσδιορισμού και της ελευθερίας. Η συγκεκριμένη στάση αποτελεί την αρχή της εφαρμογής του σεβασμού προς τα δικαιώματα του ανθρώπου και οι εκπαιδευτικοί που αποτελούν τους πρώτους φορείς της γνώσης των παιδιών, πρέπει να προωθούν το είδος της μάθησης που υποστηρίζει το δικαίωμα του λόγου. Εκείνος που αγνοεί την πρακτική του διαλόγου θεωρείται ότι παραβιάζει ανθρώπινα δικαιώματα και η εκπαιδευτική πρακτική οφείλει αυτό να το σέβεται, αλλά και να διδάσκει πώς ένας μαθητής μπορεί να επιχειρηματολογεί. Εντάσσεται, έτσι, στην σχολική τάξη ο σεβασμός προς τον άλλο και το δικαίωμά του να εκφράζεται (Πανταζής, 2003).

Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να περιέχει τη δημιουργία ενός τρόπου ζωής που είναι ενεργητικός απέναντι στα ερεθίσματα που δέχεται. Έχουν επομένως καταγραφεί ορισμένες μέθοδοι που ευνοούν τη συγκεκριμένη πρακτική και θα παρουσιαστούν συνοπτικά (Lenhart, 2006), οι οποίες αποτελούν μεθόδους που βελτιώνουν τη μετάδοση του ουσιώδους νοήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά βάζουν τα παιδιά και στη λογική να σκέφτονται πέρα από αυτό που βλέπουν.

Η εργασιακή διδασκαλία αποτελεί τη βασική μέθοδο διδασκαλίας, με την εκπαίδευση μαθητών σε τμήματα και θέμα που ορίζεται από μια ανώτερη αρχή ή τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό. Παραλλαγές αυτής της μορφής είναι διάφορες γνωστές εκπαιδευτικές μέθοδοι όπως η Μοντεσσοριανή Αγωγή, η Μέθοδος Projekt, η Εξατομικευμένη Διδασκαλία. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες μέθοδοι προάγουν την ενεργητική στάση μάθησης σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τη συμβατική μέθοδο διδασκαλίας που δίνει πλήρη δικαιοδοσία στον διδάσκοντα, στοχεύοντας έτσι την ανάπτυξη της ατομικής σκέψης και αναζήτησης πληροφοριών (Flechsigt, 1996).

Άξια αναφοράς είναι η Μέθοδος του Μαθησιακού Projekt, η οποία διαφέρει από την απλή Μέθοδο Projekt. Στη δεύτερη παρατηρείται ένας περιορισμός της εκπαιδευτικής

διαδικασίας στα αρχικά πλαίσια με τα οποία καταρτίστηκε, σε αντίθεση με την πρώτη όπου οι μαθητές εισάγονται σε καινοτόμες πρακτικές και προσπαθούν να μάθουν πως εφαρμόζονται στην πραγματική ζωή οι γνώσεις που απέκτησαν, ώστε να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων. Στην εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα η Μέθοδος ενισχύει την ανάληψη δράσης και παρεμβάσεων κατά της καταπάτησης των δικαιωμάτων (Walsh, 2007).

4.1.2 Η αξία της εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Σύμφωνα με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ηθικών Αρχών για Ψυχολόγους, η εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να βοηθήσει στην κατεύθυνση της δημιουργίας περισσότερο ισορροπημένων ατόμων, νοητικά, αφού μια νοοτροπία σεβασμού και αλληλεγγύης μειώνει την επιθετικότητα και την ανάγκη επιβολής σε πιο αδύναμα άτομα (Gauthier, 2009). Οι σημερινές κοινωνίες στις οποίες η πολυπολιτισμικότητα είναι συχνό φαινόμενο, μπορούν και πρέπει να εντάξουν προγράμματα εκπαίδευσης που θα βοηθήσουν να καλλιεργηθεί σταδιακά το αίσθημα του σεβασμού προς το διαφορετικό, ωστόσο η εκπαίδευση αυτή ενισχύεται στις περιπτώσεις που επικρατεί ένα κλίμα υποστήριξης των αρχών που διέπουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Επανερχόμενοι στην έννοια της αξίας της εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι διεθνείς οργανισμοί που τα υπερασπίζονται, δίνουν έμφαση σε εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που είναι βασισμένες στα δικαιώματα του ανθρώπου. Πέρα όμως από αυτές τις δράσεις των διεθνών οργανισμών, οι πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών σχετικά με την εκπαίδευση των δικαιωμάτων κινούνται περισσότερο στην κατεύθυνση της επίλυσης προβλημάτων χωρίς τη χρήση βίας σύμφωνα και με την έρευνα των Reimers και Chung (2010), με τη συζήτηση εκπαιδευτικού-παιδιού να αποτελεί τη συνηθέστερη μορφή και την ενημέρωση των γονέων να έπεται. Η συμμετοχή των γονέων και ενηλίκων γενικότερα, φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη στάση μιας κοινωνίας σε θέματα ισότητας, αφού από μόνο του το σχολείο δεν μπορεί να επηρεάσει πλήρως τη νοοτροπία των παιδιών.

Τέλος, η εκπαίδευση των δικαιωμάτων είναι αυτή που μπορεί να εξαλείψει και τις διαφορές μεταξύ των παιδιών στους κύκλους του σχολείου, όπως τις σχολικές επιδόσεις, την εξωτερική εμφάνιση και την καταγωγή, αφού τα παιδιά δε θα βλέπουν

ως κατώτερο ένα συνομήλικό τους που δεν επιτυγχάνει στα μαθήματα υψηλά αποτελέσματα ή έχει περισσότερα κιλά ή προέρχεται από διαφορετική ήπειρο με διαφορετικό χρώμα δέρματος.

Διαπιστώνεται έτσι ότι η αξία της εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αν και αναγνωρίζεται από όλες τις χώρες, δεν εφαρμόζεται ισότιμα στους μαθητές ή τα κράτη αποφεύγουν τις άμεσες αναφορές στα δικαιώματα των μειοψηφούντων πληθυσμών ή οι οικογένειες δεν προωθούν ένα κλίμα δημοκρατίας και σεβασμού προς τη διαφορετικότητα, δυσχεραίνοντας το έργο του σχολείου. Η βιωματική μάθηση θα μπορούσε να ενισχύσει αυτό το έργο και να αναδείξει ξανά το ρόλο του σχολείου και την αξία που έχει η εκπαίδευση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου.

4.1.3 Παραδείγματα εφαρμογής

Σύμφωνα και με τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση και κατάρτιση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Education International, 2016), οι διαστάσεις της εκπαίδευσης που γίνονται κοινά αποδεκτές είναι τρεις. Η εκπαίδευση πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα, μέσα από τα ανθρώπινα δικαιώματα και για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τα παραδείγματα που προτείνονται από το εγχειρίδιο Compass είναι εξαιρετικά και αφορούν όλα τα επίπεδα εκπαιδευτικών βαθμίδων. Έτσι, σε επίπεδο πανεπιστημίου κυρίως, υπάρχει μια δραστηριότητα που εφαρμόζεται πολύ συχνά τόσο για την ενημέρωση των φοιτητών όσο και για τη βιωματική τους εκπαίδευση. Η προσομοίωση μιας συγκεκριμένης μορφής δίκης, είναι ένα από τα καλύτερα παραδείγματα εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην αφρικανική ήπειρο είναι γνωστή η εξάπλωση του ιού του AIDS και οι προσπάθειες ορισμένων κυβερνήσεων να εφοδιάσουν τους πολίτες με τα κατάλληλα φάρμακα για την καταπολέμησή του. Ωστόσο, λόγω κόστους οι κυβερνήσεις μοιράζουν φθηνά αντίγραφα φαρμάκων (γενόσημα) και οι φαρμακευτικές βιομηχανίες έχουν ξεκινήσει δικαστικό αγώνα εναντίον τους ώστε να προστατεύσουν τα κεκτημένα τους. Οι φοιτητές-υποστηρικτές των δικαιωμάτων θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν τις κατάλληλες γνώσεις, ώστε να επικρατήσουν εναντίον του καθηγητή που παριστάνει τις βιομηχανίες φαρμάκων. Το περιστατικό παρεμπιπτόντως είναι πραγματικό και πηγαιίνει πίσω στο 1998 όταν η Ένωση Κατασκευαστών Φαρμάκων Νοτίου Αφρικής

άσκησε ποινική δίωξη στον τότε πρόεδρο της χώρας Νέλσον Μαντέλα, για το παραπάνω περιστατικό (Fisher and Rigamonti, 2005).

Τέλος, αν και τα παραδείγματα όπου μπορεί να εφαρμοστεί η εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι πάρα πολλά, ένα ιδιαίτερα χρήσιμο παράδειγμα είναι η ενδοοικογενειακή βία που πολλές φορές συμβαίνει αλλά δεν φαίνεται στον έξω κόσμο όπως άλλες περιπτώσεις καταπάτησης δικαιωμάτων. Η συγκέντρωση άρθρων από καταστάσεις κακοποιημένων γυναικών ή παιδιών, η παρακολούθηση δηλώσεων αυτών των γυναικών και παιδιών ή η συζήτηση μαζί τους, μπορεί να αποτελέσει την καλύτερη άμεση εκπαίδευση για τα παιδιά πιο ώριμης ηλικίας. Επιπλέον, υπάρχουν δεκάδες εξαιρετικές ταινίες που αναπαριστούν τέτοιου είδους συμβάντα, όπως το *Sleeping with the enemy* της δεκαετίας του '90, το εκπληκτικό ντοκιμαντέρ του 2001 *Domestic Violence* του Frederick Wiseman όπου μιλά με γυναίκες ενός καταφυγίου κακοποιημένων γυναικών στη Florida των ΗΠΑ ή ακόμη και η ταινία *Κυνόδοντας* του αναγνωρισμένου Έλληνα σκηνοθέτη Γιώργου Λάνθιμου η οποία περιέχει πολλά κρυφά νοήματα σχετικά με την καταπάτηση των δικαιωμάτων των παιδιών και τις υπερβολές των γονέων.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν ένα μέρος μόνο από περιπτώσεις όπου η εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετατρέπει τη γνώση σε εμπειρία. Η διάθεση του εκπαιδευτικού να μεταδώσει στα παιδιά το πραγματικό νόημα της υποστήριξης των δικαιωμάτων, οδηγεί σε αναζήτηση τρόπων και μεθόδων που - με την υποστήριξη φυσικά και της οικογένειας - μπορούν να τα μετατρέψουν μελλοντικά στους πολίτες που θα φτιάξουν έναν καλύτερο κόσμο. Για να συμβεί όμως αυτό, τα παιδιά θα πρέπει να βγούνε από την τάξη και να ζήσουν εμπειρίες που θα τους βοηθήσουν να σκέφτονται διαφορετικά, να αναλύουν σε βάθος, να κρίνουν αντικειμενικά και να μη σκέφτονται ή ενεργούν ατομικά αλλά συλλογικά (Hoover, 2007).

4.2 Προϋποθέσεις για Εκπαιδευτική Εφαρμογή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Οι πρωτοβουλίες που μπορεί να αναλάβει ένας εκπαιδευτικός για να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά στα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπληρώνουν μια λίστα από δραστηριότητες, όπως η επίσκεψη χώρων στους οποίους διαπράχθηκαν παραβιάσεις των δικαιωμάτων, η παρακολούθηση μιας εκπαιδευτικής ομιλίας με

ταυτόχρονη αναπαραγωγή βίντεο, η παρακολούθηση ταινιών με θέμα την καταπάτηση των δικαιωμάτων.

Η συμμετοχή σε μια αναδάσωση ή εκστρατεία ανακύκλωσης είναι η μεγαλύτερη εμπειρία που μπορεί να δοθεί στα παιδιά σχετικά με την οικολογική συνείδηση και το σεβασμό στο περιβάλλον. Η επίσκεψη στα γραφεία μιας οργάνωσης για την προστασία του περιβάλλοντος ή μιας οργάνωσης που μάχεται για τα δικαιώματα των παιδιών και η συζήτηση με μέλη που έχουν ζήσει καταστάσεις προσβολής των δικαιωμάτων, βγάζει τα παιδιά από τα στενά όρια της τάξης και τα βοηθά να διευρύνουν τους ορίζοντές τους, όχι απλά να ακούνε προτάσεις από έναν εκπαιδευτικό.

Επίλογος

Τα παιδιά, αναμφίβολά, αποτελούν ένα ιδιαίτερο τμήμα της κοινωνίας. Εξαιτίας της ιδιαίτερης προσωπικότητά τους θεωρούνται άξια ειδικής προστασίας. Γι' αυτό και τα συνταγματικά δικαιώματα των παιδιών συγκαταλέγονται στο κεφάλαιο των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, το οποίο ανήκει στο δημόσιο δίκαιο. Παράλληλα, προστατεύονται και από διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες έχουν κυρωθεί με νόμο, με κύρια τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Η παρούσα εργασία παρέθεσε τρόπους, ώστε να προωθηθεί η Εκπαίδευση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές δεν είναι αρκετές και σε καμία περίπτωση δεν παρατηρούνται τα επιθυμητά αποτελέσματα σε πρακτικό επίπεδο. Υπάρχουν ακόμη πολλά περιθώρια βελτίωσης, ώστε να έχουμε ένα σχολείο που θα προάγει τη δημιουργική σκέψη, τη συμμετοχή και τη συλλογικότητα, τον έμπρακτο σεβασμό της διαφορετικότητας, την ενεργητική μάθηση, τη συναισθηματική και κοινωνική εκπαίδευση, τις πολλαπλές πηγές πληροφόρησης, την ευελιξία και τη σύνδεση με την τοπική και την παγκόσμια κοινωνία. Η προσκόλληση στους βαθμούς και στον ανταγωνισμό δεν θα κάνουν ποτέ το σχολείο χώρο δημιουργικής μάθησης και χαράς (Χαραλάμπους, 2000).

Η Εκπαίδευση για τα Δικαιώματα του Παιδιού δεν είναι μια στεία διαδικασία αποκομμένη από την υπόλοιπη εκπαιδευτική πράξη. Προάγει γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές και αυτό είναι κάτι που πρέπει να γίνεται σε όλα τα μαθήματα, σε όλη τη διάρκεια του μαθήματος, σε όλες τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της τάξης.

Ο εκπαιδευτικός είναι καθοριστικός παράγοντας για την Εκπαίδευση στα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς αυτός μπορεί να οργανώσει κατάλληλα το μάθημα και μπορεί με την ίδια του τη στάση να εμπνεύσει τα παιδιά και να τα παροτρύνει να ψάξουν, να μάθουν, να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Ο Paulo Freire (2006) πιστεύει πως τα ουσιαστικά προσόντα για έναν δάσκαλο ή για μια δασκάλα είναι η ταπεινοφροσύνη, η εξοπλισμένη αγάπη για αυτό που κάνουν, το θάρρος, η ανεκτικότητα, η αποφασιστικότητα, η αφοσίωση που θα τον/την οδηγήσει σε ασφαλείς επιλογές, η ισόρροπη δύναμη ανάμεσα στην υπομονή και την ανυπομονησία και τέλος προβάλλει ως θεμελιώδη αρετή για έναν εκπαιδευτικό τη χαρά της ζωής. Αν ο δάσκαλος της τάξης είναι εξοπλισμένος με όλες αυτές τις αρετές και έχοντας την απαραίτητη

επιστημονική κατάρτιση – που χωρίς τα προσόντα που προαναφέρθηκαν δεν θα εγγυόταν την αποτελεσματική Εκπαίδευση στα Δικαιώματα – μπορεί να χτίσει μαζί με τα παιδιά την κουλτούρα των ανθρώπινων δικαιωμάτων πάνω στην οποία θα βασιστεί η κοινωνία και σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι θα ζουν ευτυχισμένοι.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αλαχιώτης, Σ.Ν. (2003α). *Η Διαθεματικότητα και η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζουν την παιδεία και αναβαθμίζουν τον ρόλο της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Αλαχιώτης, Σ.Ν. (2003β). *Στοιχεία από τον παιδαγωγικό σχεδιασμό του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και των Α.Π.Σ. της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων. (2010). *Compass – Ένα Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για νέους/νέες*. Θεσσαλονίκη: ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2002 από το Συμβούλιο της Ευρώπης).

Αχλīs, Ν. (1990). *Τα σχολικά βιβλία ιστορίας (Γυμνασίου-Λυκείου) και η εκπαίδευση για την Ειρήνη*. Σε Παιδεία και Ειρήνη, Π.Τ.Δ.Ε. του Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη, σ.143-168.

Βουλή των Ελλήνων. (2008). *Σύνταγμα της Ελλάδας*. Αθήνα: Διεύθυνση Εκδόσεων και Εκτυπώσεων της Βουλής.

Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Υπουργείο Δικαιοσύνης. (2014). *Δικαιώματα του Ανθρώπου*. Εθνικό Σχέδιο Δράσης. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο

Δαγτόγλου, Π.Δ. (2005). *Ατομικά δικαιώματα*. Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλας. 16-19

Δημητρόπουλος, Α. (2008). *Συνταγματικά δικαιώματα*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας

Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα. (1966). Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου 2019, από

http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26231&Itemid=33

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. (1992). *Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού*. Ανακτήθηκε 8 Απριλίου 2019 από www.ddp.org.gr

Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού. (2011). *Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα*. Κύπρος: Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων των Παιδιών.

Κανελλόπουλος, Π. (1998). *Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος* (τ.1-12). Αθήνα: Δ. Γιαλλέλης

Καρατζά, Λ. (2003). *4 Κώδικες συν 6*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κέντρο Στήριξης Μη Κυβερνητικών Οργανισμών. (2012). Μικρή Πυξίδα, Compasito. Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για Παιδιά. Εκδόσεις: Κέντρο Στήριξης Μη Κυβερνητικών Οργανισμών. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης τον Ιανουάριο του 2009).

Κριθαράς, Σ. (2005). *Εκπαιδευτικός Όμιλος – Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου 2019, από <http://www.antitetradia.gr/portal/index.php>

Λουμάκου, Μ., Μπεζέ, Λ. (2006). *Προβλήματα και προοπτικές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού*. Σε Μαρία Λουμάκου & Λουκία Μπεζέ (επιμ.), *Το παιδί και τα δικαιώματά του* (σ. 15-23). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπάρμπας, Γ. (2007). *Σχολείο και μάθηση, Μια αποκλίνουσα σχέση*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.

Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. (1948). United Nations Human Rights. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2019, από www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, Γενικό Μέρος*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Πανταζής, Β.Α. (2008). *Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αξιοποίηση «Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» στην εκπαιδευτική πρακτική*. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, 14, 107-122.

Πανταζής, Β. (2003). *Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική*. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων. Vol. 8, 105-109

Παπαρρηγόπουλος, Ξ.Ι. (2006). *Η διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού: σύντομη κριτική αποτίμηση*. Σε Μαρία Λουμάκου & Λουκία Μπεζέ (επιμ.), *Το παιδί και τα δικαιώματά του* (σ. 237-243). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σατλάνης, Χ.Ν. (2003). *Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Τουρτούρας, Χ. (2010). *Σχολική αποτυχία και αποκλεισμός. Η περίπτωση των παιδιών από την πρώην Σοβιετική Ένωση*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

ΦΕΚ 167/ 30-9-1985. Νόμος υπ. αριθμ. 1566. Τεύχος πρώτο. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

ΦΕΚ 78/ 14-3-2000. Νόμος υπ. αριθμ. 2817. Τεύχος πρώτο. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

ΦΕΚ 192/ 02-12-1992. Νόμος υπ. αριθμ. 2101. Τεύχος πρώτο. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο

Χαραλάμπους, Ν. (2000). *Συνεργατική μάθηση: από τη θεωρία στην πράξη. Εισήγηση στο Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο: Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας-Τάσεις και εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη, 8-9 Δεκεμβρίου 2000, 59-67.

Χρυσάφιδης, Κ. (1994). *Βιωματική- Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.

Χρυσάφιδης, Κ. (2000). *Βιωματική, Επικοινωνιακή Διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.

Χρυσόγονος, Κ. (2006). *Ατομικά-Κοινωνικά δικαιώματα*. (3η έκδοση). Αθήνα: Εκδόσεις Νομικής Βιβλιοθήκης. 11-89

Ξενόγλωσση

Bairoch, P. (1993). *Economics & World History: Myths and paradoxes*. Chicago: University Press, 224-228

Education International (2016). *Human Rights and Values in Education*. Paris: Education International Publications

Fisher, W.W.III and Rigamonti, C.P. (2005). *The South Africa AIDS controversy: A case study in Patent Law and Policy*. Massachusetts: Harvard University Press

Flechsigt, K.H. (1996). *Minor Handbook of Teaching Models*. Eichenzell: Neuland-Verlag

Freire, P. (2006). *Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν* (Μ. Νταμπαραάκης, μεταφρ.). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Gauthier, J. (2009). *Ethical principles and human rights: Building a better world globally*. Counseling Psychology Quarterly, Vol. 22 (No 1), 25-32

Hoover, J.D. (2007). *How 'whole' is a Whole Person Learning? An examination of spirituality in Experiential Learning*. Development in Business Stimulation and Experiential Learning. Vol. 34 (No 0), 326

Lenhart, V. (2006). *Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα: Gutenberg.

Letsch, C. (2016). *Turkey shuts 15 media outlets and arrests opposition editor*. Retrieved April 02, 2019, from <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/30/turkey-shuts-media-outlets-terrorist-links-civil-servants-press-freedom>

Reimers, F.M. and Chung, C.K. (2010). *Education for human rights in times of peace and conflict*. Development, Vol. 53, 507-509

Robertson, A.H. and Merrills, J.G. (1996). *Human rights in the world: An introduction to the study of the international protection of human rights*. Manchester: Manchester University Press. 15-16

U.N. - United Nations (1948). *The Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved April 3, 2019, from http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

U.N.H.R. - United Nations Human Rights (2008). *Human rights translated: A business reference guide*. Retrieved April 9, 2019, from http://www2.ohchr.org/english/issues/globalization/business/docs/Human_Rights_Translated_web.pdf

Walsh, A. (2007). “*An exploration of Biggs’ constructive alignment in the context of work-based learning*”. Assessment & Evaluation in Higher Education. Vol. 32, 79e87